

SUKUPUU JA KONTAKTI

Kielihistoriallisessa rekonstruktiossa käytettyä sukupuumallia ovat Suomessa viime vuosina arvostelleet Kalevi Wiik, Jan-Ola Östman ja Jarno Raukko. Arvostelun perustana on ollut käsitys, että historiallisen kielitieteen alalla olisi luotu uusi teoria, ns. kontaktiteoria, joka todistaisi sukupuumallin vanhentuneeksi. Aivan erityisesti on tällöin viitattu Thomasoniin ja Kaufmaniin (1988). Tarkoituksenani on osoittaa, että sukupuumallin arvostelijat eivät ole ymmärtäneet kontaktiteorian todellista sisältöä. Tästä vakuuttuakseen tarvitsee vain lukea Thomason ja Kaufman (1988) kyllin huolellisesti. Sukupuumalli on metodologisesti välttämätön ja (yleensä) ontologisesti tosi, ja kontaktiteoria auttaa ymmärtämään entistä paremmin, miksi näin on.

SUKUPUU

Motto: »[In the case of normal transmission] when more than two [daughter] languages are involved, a thorough exploitation of the Comparative Method also includes (5) construction of a subgrouping model for the languages and (6) the elaboration of a diversification model. -- The results of (5) and (6) in turn permit the construction of a family tree diagram. -- A daughter language in a family tree is a changed later form of its single parent language.» (Thomason ja Kaufman 1988: 202, 355, 11.)

METODOLOGINEN VÄLTÄMÄTTÖMYYS

Kuten jo motosta käy ilmi, sellainen käsitys, että kontaktiteoria jossain mielessä

»kumoaisi» sukupuun, ei saa mitään tukea Thomasonilta ja Kaufmanilta. Heidän mukaansa on olemassa kaksi eri tapaa, miten kieli siirtyy sukupolvelta toiselle, nimittäin normaali ja epänormaali (= *normal* vs. *abnormal transmission*). Normaalitapauksessa jokaisella kielellä on vain yksi lähtökohta eli kantakieli. Sukupuumalliin perustuva vertaileva metodi on siis Thomasonin ja Kaufmanin mukaan edelleenkin täysin oikeutettu. Tämä näyttää jääneen Wiikiltä, Östmanilta ja Raukolta huomaamatta. Vertaileva metodi on epäadekvaatti vain toisessa, epänormaalissa tapauksessa eli tapauksessa, jossa kielellä on useampi kuin yksi lähtökohta. (On sinänsä valitettavaa, että Thomason ja Kaufman nimittävät sitä »eigeneettiseksi», sillä tämä terminologinen valinta vaikeuttaa tarpeettomasti heidän argumentaationsa ymmärtämistä.)

Oikeastaan Thomason ja Kaufman toistavat vain sen, minkä Bloomfield (1933: 311) jo aikanaan totesi: »the family tree diagram [is] merely a statement of the [comparative] method». Fox (1995) toistaa saman asian vielä kerran: »The family tree seems to be actually implicit in the [comparative] method itself» (s. 122, samoin s. 128). On siis helppo ymmärtää, että sukupuumallia käytetään kaikkialla missä harjoitetaan vertailevaa metodia, siis ei vain fennougristiikassa vaan myös esimerkiksi indoeuropeistiikassa (ks. Baldi 1983: liite, Fox 1995: passim, Beekes 1995: 3, 31), dravidistiikassa (ks. Steever 1993: 5–9), afroaasialaisten kielten tutkimuksessa (ks. Hetzron 1990) ja niger-kordofanisten kielten tutkimuksessa (ks. Pulleyblank 1990). (Tietysti sukupuun käsitettä eli kantakieletä lähtevää asteittaista jakautumismallia

voidaan käyttää ilman, että piirretään varsinaista sukupuukuviota.) Kysymys, jonka joudumme esittämään, ei siis kuulu »vertaileva metodi sukupuun kanssa vai ilman sitä?» vaan »vertaileva metodi vai ei?»

Mistä johtuu sukupuumallin erheellinen kritiikki? Se johtuu siitä, että on unohdettu sukupuukuvion *metaforinen* luonne. Tämä sekaannus on synnyttänyt seuraavat virhetulkinnat:

a) Kantakieli on homogeeninen (»koska se esitetään yhden ainoan pisteen avulla»).

b) Tytärkielet ovat menettäneet välittömästi kaiken keskinäisen kontaktin (»koska kuvion viivojen erkaantuessa toisistaan niiden väliin paperille jää pelkkä tyhjä tila»).

c) Sukupuu on ainoa kielen kehitystä esittävä malli (»koska se seisoo siinä paperilla aivan yksinään»).

Mikäli sukupuu olisi tarkoitettu tulkittavaksi a)-, b)- ja c)-kohtien mukaisesti, se olisi todellakin perin juurin virheellinen malli. Mutta sitä ei ole tietenkään tarkoitettu näin tulkittavaksi. Tämän tietää jokainen, joka on vaivautunut edes alustavasti tutustumaan alan kirjallisuuteen. Siinä nimittäin varoitetaan *expressis verbis* yllä mainituista virhetulkintoista.

Ad a): »— [suomalais-ugrilainen kantakieli] oli tietysti jakaantunut murteisiin kuten kaikki kielet» (Itkonen 1961: 9). Voidaan vielä lisätä, että homogeeninen kantakieli on *idealisaatio*, eikä mikään tiede — ei edes kielitiede — tule toimeen ilman idealisaatioita (vrt. Fox 1995: 140). Samaan idealisaatioon me turvaudumme esimerkiksi puhuessamme »suomen kielen» lauseopista ja jopa kuvatessamme sitä, vaikka me hyvin tiedämme, ettei todellisuudessa ole olemassa mitään (homogeenista) »suomen kieltä».

Ad b): »Kehityksen todennäköinen kulku on ollut sellainen, että murrerajat ovat

vähitellen, pitkien ajanjaksojen kuluessa, syvenneet kielirajoiksi» (Itkonen *ibidem*).

Ad c): »Mitään syvällistä ristiriitaa ei 'sukupuuteorian' ja 'aaltoteorian' välillä varmaan olekaan» (Itkonen *ibidem*; alaviitteessä viittaus Setälän artikkeliin »Kielisukulaisuus ja rotu»). On toisin sanoen itseltään selvää, että sukupuumalli ei yksinään riitä, vaan sitä on täydennettävä aalto- ja/tai kontaktimalleilla. Perinteinen komparativismi esittää aina sukupuumallin ja aaltomallin synteessin (ks. Anttila 1989 [1972]: 307–309). Saman toteaa Fox (1995: 129) seuraavasti: »The wave model simply provides the *means* by which languages may split whereas the tree represents the *result* of the split.» Täysin symmetrinen ei sukupuumallin suhde muihin malleihin kuitenkaan ole. On nimittäin mahdollista harjoittaa vertailevaa kielitiedettä vain sukupuumallin avulla ja ilman muita malleja, mutta ei päinvastoin (ks. Fox *mts.* 139).

ONTOLOGINEN TODELLISUUS

Kaikessa historiallisessa tutkimuksessa pätee seuraava »uniformitaarinen» periaate: ei saa olettaa, että dokumentoimaton menneisyys eroaa periaatteellisesti joko dokumentoidusta menneisyydestä tai nykyhetkestä. Edellisessä alajaksossa nähtiin, että sukupuumalli on metodologisesti välttämätön rekonstruoitaessa dokumentoimaton kielellistä menneisyyttä. Mutta voimeko olettaa, että se tämän lisäksi esittää jotain todella olemassa ollutta, toisin sanoen että se on myös ontologisesti todellinen?

Tähän kysymykseen voidaan — tietysin varauksin — vastata myöntävästi. Dokumentoidun historian alalla tästä tarjoaa parhaan esimerkin romaanisten kielten historia. On tietysti totta, ettei kirjallinen perinne tarjoa tässäkään tapauksessa välittömiä todisteita tosiasiallisesta kielenmuutoksesta. Mutta on aivan yhtä totta, että muutos

jättää joka tapauksessa jälkensä kirjoitukseen (ks. Itkonen 1969, 1978). Olisi siis järjenvastaista kieltää se, että (vulgaari)latina on viimeisen 2000 vuoden aikana jakautunut romaanisiksi (tytär)kieliksi. (Se, että itä-länsi-suuntaan mentäessä siirtymät italian, ranskan ja espanjan välillä ovat vain asteittaisia, ei ole mikään vasta-argumentti, toisin kuin Schuchardt aikoinaan oletti.) Vastaavan esimerkin nykyajalta tarjoaa se prosessi, joka tuottaa maapallon eri puolilla erilaisia englannin variantteja (= *World Englishes*) ja jonka tarkkaa lopputulosta on tällä hetkellä mahdoton ennustaa (ks. Schneider 1997).

Me siis tiedämme, että sukupuumalli on tunnetun historian aikana osoittautunut ontologisesti todelliseksi, ja siksi meillä on uniformitaarisen periaatteen mukaisesti oikeus olettaa, että näin on ollut myös tuntemattoman historian aikana (siis indoeuropeistiikassa muuallakin kuin romaanisten kielten historiassa, uralistiikassa, dravidistiikassa ja niin edelleen). Toisaalta yllä mainitut esimerkit osoittavat myös, että sukupuumalli yksinään ei riitä. Lisäksi tarvitaan *kontaktin* käsite.

KONTAKTI

Motto: »Emeneau (1956:16n, 28) has provided a classic definition of [a linguistic] area: 'an area which includes languages belonging to more than one family but showing traits in common which are found not to belong to the other members of (at least) one of the families.' The importance of clear genetic affiliations in this definition will be obvious.» (Masica 1976: 4.)

DIVERGENSSI VS. KONVERGENSSI

Miksi vulgaarilatina jakautui romaanisiksi kieliksi? Tähän kysymykseen voidaan vastata viittaamalla pelkästään väestön migraa-

tioihin. Usein mainitaan kuitenkin lisätekijä, nimittäin kontakti alkuperäisväestön kanssa, jonka kielen oletetaan jättäneen substraattivaikutuksia valloittajien kieleen. Espanja-portugalissa, ranskassa ja romaniassa oletetaan näin ollen baskilainen, kelttiläinen (ja myöhemmin germaaninen) sekä traakialais-daakialainen (= protoalbaaninen) substraatti. (Romanian myöhemmin saamia vaikutteita ei tässä tarkastella.) Voimme hyväksyä nämä substraattioletukset. Edelleen nykyhetkellä on mahdollista todeta aivan tarkkaan, miten kontakti sellaisten kielten kanssa kuin hindi, kiina ja afrikaans saa aikaan sen, että kehitymässä olevat englannin variantit etäännyvät yhä enemmän toisistaan (ks. Schneider 1997).

Edellä sanottu voidaan tiivistää (ja kärkeistää) seuraavaksi iskulauseeksi: »Ei sukupuuta ilman kontaktia!» Kun ymmärretään, että juuri kontakti muiden kielten kanssa saa ensin kantakielen ja sitten tytärikielien haaraumaan eli luo sukupuun, ymmärretään samalla, miten suuressa määrin sukupuumallin vastustajat erehtyvät olettaessaan, että kielten välinen kontakti olisi argumentti sukupuumallia vastaan. Wiik (1996: 596) havainnollistaa tätä väärinkäsitystä oivallisesti. Asetettuaan sukupuumallin ja kontaktiteorian vastakkain hän ilmoittaa, että näiden »kahden katsomustavan pääero on se, kumpia tekijöitä korostetaan ja pidetään tärkeämpinä: kielessä itsenäisesti (intralingvaalisesti) syntyviä vai kielikosketusten kautta (interlingvaalisesti) syntyviä muutoksia». Tämän dikotomian virheellisyys käy ilmi iskulauseestamme »ei sukupuuta ilman kontaktia!»: sukupuun käsite sisältää (normaalitapauksessa) sekä interlingvaaliset että intralingvaaliset muutokset.

Kontakti luo siis divergenssiä. Mutta samalla sen täytyy luoda myös konvergenssia. Kun iberoromaaninen kantakieli muuttui baskin vaikutuksesta *erilaiseksi* kuin muut romaaniset kielet, se muuttui tietysti

samanlaiseksi kuin baski. Näin on aina kontaktitilanteessa: ei divergenssiä ilman konvergenssiä, ja päinvastoin.

Tilanteesta, jossa monet kielet vaikuttavat toisiinsa, käytetään nimitystä *Sprachbund* (englanniksi *linguistic area*). Seuraavaa seikkaa on nyt korostettava aivan erityisesti. Kuten käy ilmi tämän jakson motosta (joka on lainattu johtavalta kontaktiteoreetikolta Colin P. Masicalta), *Sprachbund*-käsite edellyttää pelkästään loogisestikin ajatellen käsitteitä »kielisukulaisuus» ja »sukupuus»: jotta voidaan ylipäätään ryhtyä tutkimaan kahden tai useamman kielen kontaktia, on jo ennakolta tiedettävä, että ne kuuluvat eri kieliperheisiin ja siis eri sukupuihin (tai mahdollisesti saman sukupuun toisistaan etäällä oleviin haaroihin). Naapurikielten tai saman kielen eri murteiden muodostamasta kokonaisuudesta ei käytetä termiä *Sprachbund*, ja syy on se, että ne ovat saman sukupuun vierekkäisiä oksia. Kontakti- tai areaalilingvistiikka olisi siis loogisesti mahdotonta ilman vertailevaa metodologia ja sukupuumallia. (Sen sijaan päinvastainen tilanne ei ole ainakaan loogisesti mahdoton.) Taas kerran nähdään, miten suuresti ne ovat erehtyneet, jotka ovat ajatelleet kontakti- tai areaalilingvistiikan tekävän vertailevan kielitieteen ja sukupuumallin jossain mielessä vanhentuneeksi. On nimittäin selvää, että teesi ei voi kumota omaa presuppositiotaan.

Kuten Thomason ja Kaufman (1988) aivan oikein korostavat, on myös olemassa tapauksia, jotka sijaitsevat normaalin kielenkehityksen (*normal transmission*) ulkopuolella, toisin sanoen tapauksia, joiden kohdalla voidaan oikeutetusti puhua »sekielistä». Nämä jakautuvat kolmeen alatyypin (ks. s. 50): a) kielen säilyttämisen (*language maintenance*) puitteissa tapahtuneen poikkeuksellisen laajan lainaamisen tulos (esimerkiksi toistuvasti mainitussa, alkuaan kushiittisessa ma'a-kielessä noin

puolet sanastosta ja koko morfosyntaksi on lainattu bantukielistä); b) epätavallisen jyrkän kielen vaihdon (*language shift*) tulos, josta käytetään nimitystä *abrupt creolization*; c) pidgin-kielet.

Käyttäen esimerkkinään marin kieltä Itkonen (1961: 51–52) tarkastelee suomalais-ugrilaisen sekakielen mahdollisuutta. Hän myöntää, että koska esimerkiksi sijasyntaksi, tempussysteemi ja konverbirakenne on mariin lainattu turkkilaisista kielistä, »havaitsemme [marin] saaneen useassa suhteessa miltei sekakielen leimaa». Hän kuitenkin torjuu sen ajatuksen, että mari olisi aito sekakieli, koska »sijapäätteet, possessiivisuffixit, persoonapäätteet, tempusten ja modusten tunnukset sekä pronomininit, ts. ne kieliopilliset perusainekset, jotka kielen alkuperää selvittäessä eniten painavat, ovat omaperäisiä, vanhaa suomalais-ugrilaista perintöä».

Samaan tulokseen päädytään Thomasonin ja Kaufmanin (1988: 50) muotoilemien kriteerien perusteella. Marin kohdalla kysymyksessä ei ole missään tapauksessa ollut kielen vaihto, ja toisaalta lainoja on selvästi vähemmän kuin ma'a-kielessä. Seuraava luonnehdinta vastaa täysin Itkosen edellä siteerattua arviota: »enough inherited grammatical patterns remain that genetic continuity has clearly not been disrupted» (Thomason ja Kaufman mts. 129). Ja silloin kun geneettinen jatkuvuus on *normal transmission* -periaatteen mukaisesti ollut katkeamaton, kyse ei Thomasonin ja Kaufmanin mukaan voi olla sekakielestä.

On totta, että rakenteellinen lainaaminen voi tietyissä oloissa olla laajempaa kuin yleensä ajatellaan. Näin on laita esimerkiksi Uudessa Guineassa, missä yhden kielen puhujien joukko on tyypillisesti varsin pieni. (Karkeasti arvioituna viisi miljoonaa ihmistä puhuu tuhatta eri kieltä.) On tavalista, että kieli »participates in two kinds of resemblance. It shows correspondences in

form and partial resemblances in meaning to its genetic relatives. And it shows more precise correspondences in meaning and resemblances in morphosyntax to its [borrowing] model» (Ross 1996: 182). Selvät geneettiset suhteet säilyvät joka tapauksessa kuvauksen lähtökohtana.

Thomason ja Kaufman (1988: 48, 100) myöntävät, että eräät kreolistit epäilevät »äkillisen kreolisaation» olemassaoloa ja että ma'a-kielen edustama kielityyppi on hyvin harvinainen (»very rare indeed»). Siksi ne tapaukset, jotka jäävät käsitteiden *normal transmission*, *genetic continuity* ja *family tree* muodostaman kokonaisuuden ulkopuolelle, ovat — pidgin-kieliä lukuun ottamatta — oikeastaan vailla sen suurempaa merkitystä. Aitoja sekakieliä eli kieliä, joilla on kaksi alkuperää, on siis varsin vähän. Ja aivan ennen kuulumatonta on se, että kymmenet »alkuperäiset» kielet sulautuisivat asteittain toisiinsa niin, että ne lopulta muodostaisivat yhden ainoan kielen. Trubetzkoy kuvitteli aikoinaan, että indoeurooppalainen kantakieli olisi syntynyt tällaisella tavalla. Samanlaisiksi kuvittelee Wiik (1995: 9–10) uralilaisen kantakielen synnyn ja esittää sen »käänteisen sukupuun» avulla. Koska tämä käsitys rikkoo uniformitarista periaatetta vastaan, suuri indologi ja Päninin-tuntija Paul Thieme on luonnehtinut sitä kielihistorialliseksi »kuolemansyynniksi» (ks. Itkonen 1961: 52).

LAINA VS. SUBSTRAATTI

On väistämätöntä, että lainasanatutkimus antaa luotettavampia tuloksia kuin (rakenteellisten) substraattivaikutusten olettaminen. Seuraava esimerkki havainnollistaa hyvin tätä lainan ja substraatin välistä suhdetta. Noin sadan vuoden ajan on väitelty siitä, löytyykö iberoromaanisten kielten rakenteesta todella jälkiä baskilaisesta substraatista. García (1985) kokosi yhteen

14 vakuuttavinta esimerkkiä, jotka tukevat tätä hypoteesia. Mutta Trask ja Wright (1988) joko kumosivat tai ainakin asettivat epäilyksen alaisiksi ne kaikki. Ilmeisestikin on kerta kaikkiaan mahdotonta saada täyttä varmuutta siitä, onko kyseessä baskilainen substraatti vai ei. Pienintäkään epäilyä ei sitä vastoin ole siitä, että iberoromaanisissa kielissä on suuri joukko baskilaisia lainasanoja. (Joissakin tapauksissa lienee itse asiassa kysymys pikemminkin substraattisanoista; mutta selvää on joka tapauksessa se, että sanatason ilmiöt tarjoavat luotettavampia todisteita kielten välisestä kontaktista kuin rakennetason ilmiöt.)

Wiik (1997) haluaa antaa uralistiikassa etusijan substraattivaikutusten tutkimukselle lainasanatutkimukseen nähden. Tämä metodologinen kannanotto vaikuttaa virheelliseltä juuri edellä mainituista syistä (ks. myös Kallio 1997).

»KIELTEN YHTEENKUULUVUUS»

Perinteisen käsityksen mukaan on tehtävä selvä ero sen välillä, kuuluvatko kielet yhteen geneettisessä mielessä eli ovatko ne saman kieliperheen jäseniä, vai typologisessa mielessä eli ovatko ne rakenteellisesti samanlaisia; erityistapaus typologisesta yhteenkuuluvuudesta on kontaktin aikaansaa- ma samanlaisuus. Näitä eroja havainnollistaa se jo esillä ollut tapa, jolla Itkonen (1961: 51–52) luonnehtii mari kieltä. Geneettisesti eli alkuaan se on suomalais-ugrilainen kieli, mutta kontaktien vaikutuksesta se on muuttunut osin samanlaiseksi kuin turkkilaiskielet. (Nämä molemmat näkökulmat voidaan itse asiassa yhdistää sanomalla, että geneettisessä mielessä mari on primaaristi suomalais-ugrilainen ja sekundaaristi turkkilainen kieli.)

Tämä perinnäinen käsitys on mielestäni täysin oikea, ja olen edellä yrittänyt perustella, miksi näin on. Östman ja Raukko

(1995) haluavat kuitenkin kumota perinnäisen käsityksen. Heidän mukaansa sitä edustaa teesi »Finnish is more closely related to Mordvin than it is to Swedish» (s. 37). He haluavat korvata sen antiteesillä »Finnish is more closely related to Swedish than it is to Mordvin» (s. 46).

Ilmaus *closely related* on sikäli neutraali, että sitä voidaan käyttää sekä geneettisessä että (kontaktiin perustuvassa) typologiassa kontekstissa. Tämä ei ole kuitenkaan riittävä syy kieltää näiden kahden kontekstin välistä eroa, kuten Östman ja Raukko ovat halukkaita tekemään: »It is thus not realistic to maintain a sharp distinction between so-called genetic relations and [so-called?] contact-induced similarities. Swedish is a genetic relative of Finnish just as much, or even more so, than Mordvin is.» (S. 49.)

Tähän ajattelutapaan sisältyy se virhe, että suomen suhde mordvaan ja suomen suhde ruotsiin nähdään täysin symmetrisinä. Mutta ne eivät ole täysin symmetrisiä. On voitava säilyttää seuraavalla tavalla ilmaistavissa oleva ero: Finnish is related to Mordvin *although* there has been no contact vs. Finnish is related to Swedish *because* there has been contact. Saman asian voisi esittää kärjistetyksi (ja Östmanin ja Raukon hengessä) näinkin: oltuaan *ensin* suomalaisugrilainen kieli suomi on *sittemmin* muuttanut germaaniseksi kieleksi. On merkillistä, että Östman ja Raukko tahtovat kieltää tämän informaation. Pitäisi kuitenkin ymmärtää, että (kieli)historiassa on kyse nimenomaan tapahtumien ajallisesta järjestyksestä.

Oman terminologiansa (= neutraalisti käytetyn *closely related* -ilmauksen) johdattamina Östman ja Raukko suorittavat seuraavan päättelyketjun: perinteisesti geneettisyys ja kontaktiin perustuva samankaltaisuus ovat kaksi eri asiaa; mutta ne ovat yksi ja sama asia; siis kahdella kielellä, joi-

den samankaltaisuus perustuu kontaktiin, täytyy olla yhteinen kantakieli. Niinpä he kontaktiteorian mukaista logiikkaa tiukasti seuraten päätyvätkin oletamaan suomelle ja ruotsille yhteisen kantakielen: »It is thus reasonable [sic] to suppose that if we knew enough about the language situation in Scandinavia, say, 5000 years ago, we might be able to postulate that there was a language at that time which is a common ancestor of today's Finnish and Swedish» (s. 45). »Finnish and Swedish may also be said to have a common ancestor. – – we might even be able to 'reconstruct' some parts of this common ancestor (*although in the present paper we will not attempt to do so*).» (S. 46; kursivointi E. I.). » — Laakso (1995) tarjoaa aiheesta hyödyllistä lisäinformaatiota.

LOPUKSI

Tämä kirjoitukseni on kannanotto Suomessa käytyyn keskusteluun. Olen edellä tarkastellut vain tämän keskustelun teoreettista puolta ja kokonaan sivuuttanut sen sisällöllisen puolen, siis kysymyksen suomen ja suomalaisten esihistoriasta. Tätä puolta ovat ansiokkaasti käsitelleet Mikone (1996) ja (1997), Kallio (1997) sekä Kallio, Koivulehto ja Parpola (1997). Tieteensosiologiselta kannalta on mielenkiintoista, että kriittisen avauksen tähän keskusteluun suoritti virolainen jatko-opiskelija. Suomalaisten fennistiikan ja fennougristiikan professoreiden joukosta ei löytynyt tähän tarvittavaa henkistä voimaa.

Lopuksi on syytä mainita yksi piirre, joka on yhteinen Wiikin ja Östmanin ja Raukon kirjoituksille. Arvostellessaan »sukupuumallin kannattajia» he eivät mainitse yhtään lähdettä. (Östman ja Raukko tosin viittaavat sivulla 37 Merrit Ruhleniin, mutta tämäkin on väärinkäsitys, koska Ruhlen käyttää ilmausta *closely related* geneet-

tisessä mielessä, kun taas Östman ja Raukko tulkitsevat sen omaan idiosynkraattisesti neutraaliin tapaansa.) Heidän onkin pakko tehdä näin, koska kukaan ei ole (ainakaan sadan viime vuoden aikana) puoltanut niitä käsityksiä, jotka he esittävät »sukupuullin kannattajien» sanomiksi. Vähin mikä he voivat tehdä on lukea edes Fox (1995) ja ilmoittaa aivan täsmällisesti, missä suhteessa heidän käsityksensä eroavat Foxin käsityksistä eli missä suhteessa he ovat oikeassa ja Fox väärässä (tai — pikemminkin — päinvastoin). ■

ESA ITKONEN

Mäkitorpantie 17 E 46, 00640 Helsinki

KIRJALLISUUTTA

- ANTTILA, RAIMO 1989 [1972]: Historical and comparative linguistics. Benjamins, Amsterdam.
- BALDI, PHILIP 1983: An introduction to Indo-European languages. Southern Illinois University, Carbondale.
- BEEKES, ROBERT 1995: Comparative Indo-European linguistics. Benjamins, Amsterdam.
- BLOOMFIELD, LEONARD 1933: Language. Allen & Unwin, London.
- EMENEAU, MURRAY B. 1956: India as a linguistic area. – *Language* s. 3–16.
- FOX, ANTHONY 1995: Linguistic reconstruction. Oxford University Press.
- GARCÍA, ANGEL LÓPEZ 1985: Algunas concordancias gramaticales entre el castellano y el euskera. – *Philologica Hispaniensia in Honorem Manuel Alvar, II, Lingüística* s. 391–405.
- HETZRON, ROBERT 1990: Afroasiatic languages. – Bernard Comrie (toim.), *The major languages of South Asia, the Middle East, and Africa* s. 153–159. Routledge, London.
- ITKONEN, ERKKI 1961: Suomalais-ugrilaisen kielen- ja historian tutkimuksen alalta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- ITKONEN, ESA 1969: Un conflit entre facteurs phonétiques et facteurs fonctionnels dans un texte en latin mérovingien. – *Neuphilologische Mitteilungen* s. 471–484.
- 1978: The significance of Merovingian Latin to linguistic theory. – *Four linguistic studies in classical languages* s. 9–64. Publications of the General Linguistics Department of the University of Helsinki, 5.
- KALLIO, PETRI 1997: Uralic substrate features in Germanic? – *Journal de la Société Finno-ougrienne*.
- KALLIO, PETRI – KOIVULEHTO, JORMA – PARPOLA, ASKO 1997: »Kantagermaanin suomalais-ugrilainen substratti»: perusteeton hypoteesi. – *Tieteessä tapahtuu* 8 s. 47–51.
- LAAKSO, JOHANNA 1995: Comments on Östman & Raukko (1995). – Seppo Suhonen (toim.), *The Fenno-Baltic cultural area. Castrenianumin toimitteita* 49 s. 70–74.
- MASICA, COLIN 1976: Defining a linguistic area. Chicago University Press.
- MIKONE, EVE 1996: Suomalais-ugrilaisia kieliä puhuvan väestön alkuperä. – *Virittäjä* 100 s. 401–422.
- 1997: Tutkijan taustasta riippumaton kritiikkiä. – *Virittäjä* 101 s. 83–85.
- PULLEYBLANK, DOUGLAS 1990: Niger-Cordofanian languages. – Bernard Comrie (toim.), *The major languages of South Asia, the Middle East, and Africa* s. 255–264. Routledge, London.
- ROSS, MALCOLM 1996: Contact-induced change and the comparative method: cases from Papua New Guinea. – Mark Durie & Malcolm Ross (toim.), *The comparative method reviewed*.

- Oxford University Press.
- SCHNEIDER, EDGAR (toim.) 1997: Englishes around the world I–II. Benjamins, Amsterdam.
- STEEVER, SANDFORD 1993: Analysis by synthesis. The development of complex verb morphology in the Dravidian languages. Oxford University Press.
- THOMASON, SARAH GREY – KAUFMAN, TERENCE 1988: Language contact, creolization, and genetic linguistics. University of California Press, Berkeley.
- TRASK, LARRY – WRIGHT, ROGER 1988. El 'vascorrománico'. – Verba 15 s. 361–373.
- WIIK, KALEVI 1995: Itämerensuomalaisten kansojen ja kielten syntykysymyksiä. B. Uusia kontaktiteoriaan perustuvia ratkaisuja (Keskeneräinen). Moniste.
- 1996: Alkuperäiset ajatukseni. – Virittäjä 100 s. 590–598.
- 1997: Suomen väestön juuret: miksi lainasanatutkimus ei riitä? Moniste.
- ÖSTMAN, JAN-OLA – RAUKKO, JARNO 1995: The 'pragmareal' challenge to genetic language tree models. – Seppo Suho-
nen (toim.), The Fenno-Baltic cultural area s. 31–69. Castrenianumin toimitteita 49. Helsinki.

HYVÄ VIRITTÄJÄN LUKIJA

Virittäjän toimituksen kautta tehdyt tilaukset ovat jatkuvia: niitä ei tarvitse uudistaa vuosittain. Tänä vuonna on Virittäjän maksulomake lähetetty Kotikielen Seuran jäsenkirjeen mukana niille Virittäjän tilaajille, jotka kuuluvat Kotikielen Seuraan. Muille maksulomake on lähetetty tai lähetetään kevään aikana.

Tilausmaksu maksetaan Virittäjän tilille (PSP 800013-60820 viitteellä 35062) mahdollisimman pian, jos se vielä on maksamatta. (Katso tilaushinnat kannesta.) Kotikielen Seuran jäseneksi voi liittyä maksamalla jäsenhintaisen tilausmaksun 210 mk (opiskelijat 115 mk). Jos lehden maksaja ja tilaaja ovat erinimiset, pitää tilaajankin nimi ilmoittaa.

Virittäjän ja satavuotishakemiston tilaukset, tiedustelut ja osoitteenmuutokset:

Aikakauslehti Virittäjä
Minna Harmanen
Castrenianum, PL 3, 00014 Helsingin yliopisto
puh. (09) 191 23330, telekopio (09) 191 23329
Sähköposti: Minna.Harmanen@Helsinki.fi